הרצאה 3

שיעור שעבר ראינו הגדרה של איחוד וחיתוך בין שתי קבוצות.
השיעור נתחיל עם הגדרה עבור איחוד וחיתוך של יותר משתי קבוצות.

הגדרנו איחוד של שתי קבוצות A,B באופן הבא: $A\cup B=\{x\in U: x\in A\vee x\in B\}$.
אם נסתכל על שלוש קבוצות A,B,C אז באופן טבעי איבר נמצא ב $A\cup B\cup C$ אם ורק אם קיימת קבוצה מתוך שלושת הקבוצות שהאיבר נמצא בה.
כעת נרחיב את ההגדרה עבור n קבוצות:

<u>איחוד כללי (מספר סופי של קבוצות)</u>

יהיו $A_1,\dots,A_n$ קבוצות. $\bigcup_{i=1}^{n}A_i=\{x\in U: x\in A_i$ כך ש $1\le i\le n$ קיים $\}$.

<u>דוגמה</u>

$A_1=\{1,2,3\},A_2=\{1,2,8\},A_3=\{1,7,8\}\Rightarrow\bigcup_{i=1}^{3}A_i=\{1,2,3,7,8\}$.

שימו לב $3\in\bigcup_{i=1}^{3}A_i$ מכיוון שקיים $i=1$ כך ש $3\in A_i$.

<u>הערה</u>

אם נתבונן נתבונן במשפחת הקבוצות $A_k=\{-k\}$ כאשר k מספר טבעי הגדרת האיחוד לא תתאים למקרה הזה. לכן יש צורך להגדיר את האיחוד באופן שונה.
נתבונן בקבוצת האינדקסים – במקרה שלנו קבוצת האינדקסים היא $\mathbb{N}$ ואז נאמר שאיבר נמצא באיחוד אם ורק אם קיים איבר i שבקבוצת האינדקסים כך שהאיבר נמצא ב A_i.
למשל: -11 נמצא באיחוד מכיוון שקיים מספר טבעי 11 כך ש $-11\in A_{11}$, אבל 11 לא נמצא בקבוצת האיחוד מכיוון שלא קיים מספר טבעי k שעבורו $11\in A_k$.
אם היינו מגדירים את משפחת הקבוצות באופן הבא: $A_k=\{-k\}$ כאשר k הוא מספר שלם היינו מקבלים ש 11 כן נמצא באיחוד, ולכן יש חשיבות רבה לקבוצת האינדקסים.

<u>איחוד כללי (לא בהכרח מספר סופי של קבוצות)</u>

תהיי I קבוצה (קבוצת אינדקסים) ותהיי $\{A_i\}_{i\in I}$ משפחה של קבוצות.
$\bigcup_{i\in I}A_i=\{x\in U: x\in A_i$ כך ש $i\in I$ קיים $\}$.

<u>דוגמאות</u>

1. לכל $k\in\mathbb{N}$ תהיי $A_k=[-k,k]$, אז $\bigcup_{k\in N}A_k=\mathbb{R}$.
2. לכל $k\in 2\mathbb{N}$ תהיי $A_k=\{-k,k\}$ אז $\bigcup_{k\in N}A_k=2\mathbb{Z}\setminus\{0\}$.

<u>חיתוך כללי (מספר סופי של קבוצות)</u>

יהיו $A_1,\dots,A_n$ קבוצות. $\bigcap_{i=1}^{n}A_i=\{x\in U: x\in A_i$ - $1\le i\le n$ לכל $\}$.

<u>דוגמה</u>

$A_1=\{1,2,3\},A_2=\{1,2,4,5\},A_3=\{1,2,6\},A_4=\{1,2,4\}\Rightarrow\bigcap_{i=1}^{4}A_i=\{1,2\}$.

שימו לב: $\bigcap_{i=1}^{4} A_i \ni 1$ מכיוון ש $1 \in A_i$ לכל $1 \le i \le 4$.

<u>חיתון כללי (לא בהכרח מספר סופי של קבוצות)</u>

תהיי I קבוצה (קבוצת אינדקסים) ותהיי $\{A_i\}_{i\in I}$ משפחה של קבוצות.

$\bigcap_{i\in I} A_i = \{x \in U : x \in A_i$ לכל $i \in I\}$.

<u>דוגמה</u>

לכל $k \in N$ $A_k = \left(-\frac{1}{k}, \frac{1}{k}\right)$. אז $\bigcap_{k\in N} A_k = \{0\}$.

<u>קבוצת החזקה</u>

עבור קבוצה כלשהי A נגדיר קבוצה חדשה שכל איבר שייך לה אם ורק אם הוא תת קבוצה של הקבוצה A.

<u>דוגמה</u>

$A = \{1,2\}$ אז הקבוצה החדשה תהייה $\{\phi, \{1\}, \{2\}, \{1,2\}\}$ שימו לב שכל איבר בקבוצה הוא תת קבוצה של A.

<u>הגדרה</u>

$P(A) = \{B : B \subseteq A\}$ היא קבוצת החזקה של A.

<u>דוגמאות</u>

1. $A = \phi \Rightarrow P(A) = \{\phi\}$.
2. $A = \{1\} \Rightarrow P(A) = \{\phi, 1\}$.

<u>משפט</u>

אם $|A| = n$ אז $|P(A)| = 2^n$.

<u>הוכחה</u>

נוכיח באינדוקציה על n.

אם $|A| = 0$ אז $A = \phi$ וקבוצת החזקה היא $P(A) = \{\phi\}$ ולכן מספר האיברים בקבוצת החזקה הוא אחד והטענה נכונה במקרה זה.

נניח שאם $|A| = n$ אז $|P(A)| = 2^n$.

נבדוק את מספר האיברים בקבוצת החזקה של $A_1 = A \cup \{b\}$ כאשר $b \notin A$.

אם $B \subseteq A$ אז $B \subseteq A_1$ מכיוון ש $|P(A)| = 2^n$ נקבל שמספר תתי הקבוצות של מכילות את $\{b\}$ הוא 2^n.

כעת נבדוק מהו מספר הקבוצות שמכילות את $\{b\}$ ומוכלות ב A_1.

נניח ש $\{b\} \in B_1 \subseteq A_1$ אז $B_1 \setminus \{b\} \subseteq A$ ובנוסף $B_1 = B_1 \setminus \{b\} \cup \{b\}$ ז"א שלכל קבוצה שמכילה את $\{b\}$ מתאימה קבוצה אחת ויחידה של מכילה את $\{b\}$ ולכן מספר תתי הקבוצות של A_1 שמכילות את $\{b\}$ הוא 2^n.

סה"כ קיבלנו ש $|P(A \cup \{b\})| = 2^n + 2^n = 2 \cdot 2^n = 2^{n+1}$.

<u>זוג סדור</u>

ראינו שבהגדרת קבוצה אין חשיבות לסדר האיברים. ישנם מקרים שסדר האיברים כן חשוב, למשל בהצגת נקודה במישור. נסמן זוג סדור (a,b) כאשר סדר האיברים משנה.

<u>הגדרה</u>

נאמר ש $(a,b)=(c,d)$ אם ורק אם $a=c\wedge b=d$.

<u>דוגמה</u>

$(1,2)\neq(2,1)$ אבל $(1,2)=(2,1)$.

<u>מכפלה קרטזית</u>

תהיינה A,B קבוצות הקבוצה $A\times B=\{(a,b):a\in A\wedge b\in B\}$ נקראת המכפלה הקרטזית של A,B .

<u>דוגמאות</u>

1. $A=\{2,3\},B=\{1,4\}\Rightarrow A\times B=\{(2,1),(2,4),(3,1),(3,4)\}$.
2. $A=\{2,3\},B=\{1,4\}\Rightarrow B\times A=\{(1,2),(1,3),(4,2),(4,3)\}$.

שימו לב: $A\times B\neq B\times A$.

<u>הערה</u>

$A\times B=C\times D\Leftrightarrow A=C\wedge B=D$.

<u>דוגמאות נוספות למכפלה קרטזית</u>

3. $A=\mathbb{R},B=\mathbb{R}\Rightarrow A\times B=\mathbb{R}\times\mathbb{R}$ ז"א קבוצת כל הנקודות במישור – סימון $\mathbb{R}^2$.
4. $A=[3,5],B=[1,4]\Rightarrow A\times B=\{(x,y)\in R^2\mid 3\leq x\leq 5\wedge 1\leq y\leq 4\}$.

המשמעות הגיאומטרית לדוגמה 4 – קבוצת כל הנקודות במלבן שבשרטוט

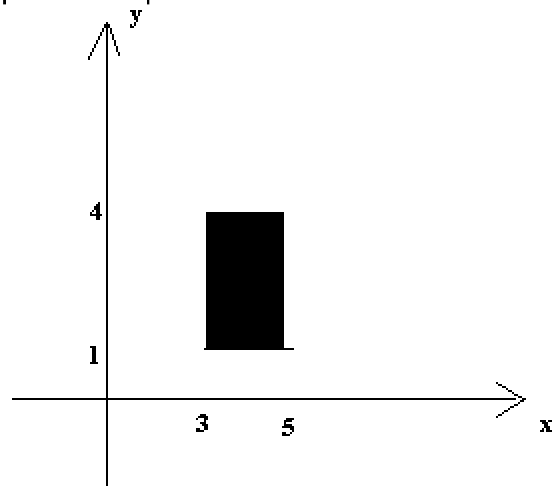

<u>n-יה סדורה</u>

תהיינה $A_1,A_2,A_3,....,A_n$ קבוצות המכפלה הקרטזית של $A_1,A_2,A_3,....,A_n$ היא $A_1\times A_2\times A_3,....\times A_n=\{(a_1,a_2,...,a_n)\mid a_1\in A_1,a_2\in A_2,...,a_n\in A_n\}$.

איבר בקבוצה הנ"ל נקרא n-יה סדורה.

<u>דוגמה</u>

$A_1=\{1,2\},A_2=\{2,3\},A_3=\{0\}\Rightarrow A_1\times A_2\times A_3=\{(1,2,0),\{1,3,0\},(2,2,0),(2,3,0)\}$.

<u>הערה</u>

עבור קבוצה כלשהי מתקיים $\phi\times A=\phi$.

<u>הגדרה -יחס</u>

קבוצה חלקית R של $A\times B$ נקראת יחס מ A ל B . אם $A=B$ אומרים שזה יחס מעל A .

סימון – את האיבר $(a,b)\in R$ נסמן ע"י aRb

דוגמאות

1. $A=\{1,2,3\}, B=\{5,7,8\}$ $R=\{(1,7),(3,8)\}$. מכיוון ש $R\subseteq A\times B$ אז R הוא יחס מ A ל B.

2. $A=\{1,2,3\}$ $R=\{(x,y)\in A\times A | x\le y\}$ ואז $R=\{(1,1),(1,2),(1,3),(2,2),(2,3),(3,3)\}$. מכיוון ש $R\subseteq A\times A$ אז R יחס מעל A. מכיוון ש $(1,2)\in R$ ניתן לרשום $1R2$.

3. $A=\{1,2,3\}$ $R=\phi$ יחס מעל A (שנקרא היחס הריק) מכיוון ש $\phi\subseteq A\times A$.

4. עבור קבוצה כלשהי A $R=A\times A$ יחס מעל A (שנקרא היחס המלא)

יחס רפלקסיבי

תהיי A קבוצה כלשהי ויהי R יחס מעל A. נאמר ש R יחס רפלקסיבי אם $a\in A \Rightarrow (a,a)\in R$.

דוגמאות

1. בדוגמה הקודמת R הוא יחס רפלקסיבי מכיוון ש:
   i. R הוא יחס מעל A.
   ii. $A=\{1,2,3\}$ ו $(1,1)\in R,(2,2)\in R,(3,3)\in R$ ז"א לכל $a\in A$ מתקיים $(a,a)\in R$.
2. תהיי $A=\{A_i\}_{i\in I}$ משפחה של קבוצות. נגדיר קבוצה R - לכל $i,j\in I$ $(A_i,A_j)\in R \Leftrightarrow A_i\subseteq A_j$.
   i. R הוא יחס מעל A.
   ii. מכיוון שלכל קבוצה B מתקיים $B\subseteq B$ נקבל שלכל $i\in I$ $(A_i,A_i)\in R$.

יחס סימטרי

תהיי A קבוצה כלשהי ויהי R יחס מעל A. נאמר ש R יחס סימטרי אם $(a,b)\in R \Rightarrow (b,a)\in R$.

דוגמאות

1. $A=\{1,2\}$

   i. $R_1=\{(1,1)\}$ יחס סימטרי.
   ii. $R_2=\{(1,2)\}$ לא יחס סימטרי מכיוון ש $(1,2)\in R$ אבל $(2,1)\notin R$.
   iii. $R_3=\{(1,2),(2,1)\}$ יחס סימטרי.
   iv. היחס הריק הוא יחס סימטרי.
   v. היחס המלא הוא יחס סימטרי.

יחס טרנזיטיבי

תהיי A קבוצה כלשהי ויהי R יחס מעל A. נאמר ש R יחס טרנזיטיבי אם $(a,b)\in R \wedge (b,c)\in R \Rightarrow (a,c)\in R$.

דוגמה

תהיי $A=\{A_i\}_{i\in I}$ משפחה של קבוצות. נגדיר קבוצה R - לכל $i, j\in I$
$(A_i, A_j)\in R \Leftrightarrow A_i \subseteq A_j$.

מכיוון שלכל שלוש קבוצות A,B,C מתקיים $A\subseteq C \Leftarrow A\subseteq B \wedge B\subseteq C$

יחס שקילות

תהיי A קבוצה כלשהי ויהי R יחס מעל A. נאמר ש R יחס שקילות אם הוא רפלקסיבי, סימטרי וטרנזיטיבי.

דוגמאות

1. היחס המלא הוא יחס רפלקסיבי, סימטרי וטרנזיטיבי ולכן הוא יחס שקילות.
2. היחס הריק לא סימטרי ולכן הוא לא יחס שקילות.
3. תהיי $A=\{1,2,3,4\}$ ותהיינה $A_1=\{1,4\}, A_2=\{3\}, A_3=\{2\}$ תתי קבוצות של A. נסמן $I=\{1,2,3\}$ נגדיר יחס R מעל A באופן הבא:
$R=\{(a,b)\in A\times A \mid \exists i\in I : a\in A_i \wedge b\in A_i\}$ ואז
$R=\{(1,1),(1,4),(4,1),(4,4),(2,2),(3,3)\}$. שימו לב: R הוא יחס שקילות. שימו לב:
$R=A_1\times A_1\cup A_2\times A_2\cup A_3\times A_3=\bigcup_{i\in I} A_i\times A_i$

האם נוכל לבנות יחס שקילות מכל משפחה של תתי קבוצות של $A=\{1,2,3,4\}$?

תהיינה $A_1=\{1,3\}, A_2=\{2\}$ שימו לב שאם נבנה את הקבוצה R כפי שבנינו אותה בדוגמה הקודמת נקבל ש $R=\{(1,1),(1,3),(3,1),(3,3),(2,2)\}$. R לא רפלקסיבי מכיוון ש $(4,4)\notin R$.

ההבדל בין הדוגמה הנ"ל לדוגמה הקודמת הוא:

בדוגמה הקודמת $\bigcup_{i\in I} A_i = A$ ובדוגמה הנ"ל $\bigcup_{i\in I} A_i \neq A$.

ואם ניקח משפחה של תתי קבוצות המקיימת $\bigcup_{i\in I} A_i = A$?

תהיינה $A_1=\{1,3\}, A_2=\{3,4\}, A_3=\{2\}$ ואז
$R=\{(1,1),(1,3),(3,1),(3,3),(3,4),(4,3),(4,4),(2,2)\}$ שימו לב ש $(1,3)\in R\wedge (3,4)\in R$
אבל $(1,4)\notin R$ ולכן R לא יחס טרנזיטיבי ולכן לא יחס שקילות.

ומה ההבדל במקרה זה? שימו לב: $A_1\cap A_2\neq\phi$.

חלוקה

קבוצה של תתי קבוצות לא ריקות של קבוצה A $\{A_i\}_{i\in I}$ נקראת חלוקה של A אם:

1. $\bigcup_{i\in I} A_i = A$.

2. $A_i \cap A_j \neq \phi \Rightarrow i = j$.

<u>דוגמה</u>

$A=\mathbb{N}$, $A_1 = 2\mathbb{N}, A_2 = 2\mathbb{N}-1$ אז $\{A_1, A_2\}$ חלוקה של A.

<u>מחלקת שקילות</u>

יהי R יחס שקילות מעל A ויהי $a\in A$ הקבוצה $\{b\in A | (a,b)\in R\}$ נקראת מחלקת השקילות של a ומסומנת ע"י $[a]_R$.

<u>דוגמה</u>

נתבונן ביחס $R=\{(1,1),(1,4),(4,1),(4,4),(2,2),(3,3)\}$ מעל $A=\{1,2,3,4\}$.

$[1]_R=\{1,4\},[2]_R=\{2\},[3]_R=\{3\}$.

<u>משפט</u>

הטענות הבאות שקולות:

א. $[a]=[b]$.

ב. $a\in[b]$.

ג. $[a]\cap[b]\neq\phi$.

<u>הוכחה</u>

א $\Leftarrow$ ב

נתון ש $[a]=[b]$ מכיוון ש R יחס שקילות אז הוא יחס רפלקסיבי ולכן $(a,a)\in R$ ועל פי הגדרת מחלקת שקילות נקבל ש $a\in[a]$ מכיוון ש $[a]=[b]$ נקבל את הדרוש.

ב $\Leftarrow$ ג

נתון ש $a\in[b]$ מכיוון ש R יחס שקילות אז הוא יחס רפלקסיבי ולכן $(a,a)\in R$ ועל פי הגדרת מחלקת שקילות נקבל ש $a\in[a]$ ולכן $a\in[a]\cap[b]$.

ג $\Leftarrow$ א

נתון ש $[a]\cap[b]\neq\phi$ ז"א שקיים $x\in A$ כך ש $x\in[a]\wedge x\in[b]$ ומהגדרת מחלקת שקילות נקבל ש $(a,x)\in R\wedge(b,x)\in R$ מכיוון ש R יחס סימטרי נקבל ש $(x,a)\in R$ ומכיוון ש R יחס טרנזיטיבי נקבל ש $(b,a)\in R$.

יהי $y\in[a]$ על פי הגדרת מחלקת שקילות $(a,y)\in R$ מכיוון ש $(b,a)\in R$ ו R יחס טרנזיטיבי נקבל ש $(b,y)\in R$ ועל פי הגדרת מחלקת שקילות $y\in[b]$ ז"א $[a]\subseteq[b]$.

באותו אופן ניתן להוכיח ש $[b]\subseteq[a]$ ולקבל את הדרוש.

<u>מסקנה</u>

יהי R יחס שקילות על A, אזי $\{[a]_R : a\in A\}$ הוא חלוקה של A.